UDK 94(497.8)″1914/1918″:323

Историјски записи, година XCIX, 1–2/2026

Иван РАДУЛОВИЋ*, ivanradulovic1202@gmail.com
Звездана ЕЛЕЗОВИЋ**, zvezdana.elezovic@iskp.ac.rs

ПРИМЈЕР ЦРНОГОРСКИХ ПОЛИТИЧКИХ БОРБИ ТОКОМ ПРВОГ СВЈЕТСКОГ РАТА

ABSTRACT: *World War I represented a key historical moment for Montenegro, characterized by political struggles between aspirations for unification with Serbia and the preservation of the Petrović dynasty. While the dominant forces among the people supported unification as part of a broader Serbian national movement, King Nikola opposed the concept of unification advocated by official Serbian policy. The text explores the role of Montenegrin emigration, the army, and the intelligentsia in these processes, as well as the political efforts of the émigré government to form a Montenegrin army. Special emphasis is placed on the examples of volunteers from the United States, whose patriotic aspirations and resistance to King Nikola's manipulations reflect a deep awareness of the importance of the struggle for unification. The paper sheds light on the complex relations between the Allies and local actors during the war, pointing out the impact of these events on the future of Montenegro within the Yugoslav state.*

KEYWORDS: *World War I, Montenegro, unification, King Nikola, Serbian people, emigration, volunteers, Salonika Front, political struggles, Petrović dynasty.*

Увод

Први свјетски рат представља један од преломних догађаја у историји Црне Горе. Полазећи од принципа националности, који је у XIX вијеку био основа конкретних политичких програма, у Црној Гори је

* Директор Националне библиотеке „Ђурађ Црнојевић“, Цетиње. Director of the National Library „Đurađ Crnojević“, Cetinje.
** Институт за српску културу Приштина – Лепосавић. Institute for Serbian Culture Priština - Leposavić.

била доминантна тежња ка ослобођењу и уједињењу српског народа у оквиру једне државе. Постојала су различита виђења о томе како доћи до тог циља.[1] Да је Први свјетски рат овај процес увео у завршну фазу, одмах је препознао српски посланик у Петрограду, који је послао Николи Пашићу поруку сљедеће садржине: „Овдје нестрпљиво очекују почетак рата. Садашњи моменат је јединствен, пошто је Русија ријешена ићи до краја и извршити историјско дјело. По мом мишљењу указује нам се сјајна прилика искористити мудро догађај и остварити потпуно уједињење Срба". А и краљ Никола је послао народу поруку да се иде „у свети рат за слободу српства и југословенства".[2]

Црногорска народна скупштина, која је репрезентовала вољу црногорског народа, безрезервно је одлучила да се пошаље јасна порука краљевској влади, да Црна Гора мора до краја бити солидарна са Србијом уз паролу да „загрљена браћа полете сложно у свети бој".[3] Краљ Никола је, прије свега, чекао инструкције из Русије и послије уласка Русије у рат, код њега више није било колебања. Али, да се примјетити да је он невољно ушао у рат, чак је испитивао став Аустроугарске око могућих територијалних компензација за Црну Гору у случају неутралности. Њему су династички интереси у завршној фази српског уједињења били на првом мјесту.[4]

У првим мјесецима рата Никола Пашић је прокламовао као ратни циљ Србије ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца у једну државу. Његову декларацију је усвојила Народна скупштина у Нишу 7. XII 1914. године. Црна Гора није била укључена у дефинисање српских ратних циљева, а и по свом економском, војном и политичком утицају није могла бити равноправан такмац са Србијом. Она се уочи рата налазила у дубокој друштвено-економској и политичкој кризи. И поред тога, краљ Никола је имао значајне територијалне аспирације и рачунао је да ће Црна Гора добити Херцеговину, Сарајево са околином, Дубровник и далматинску обалу до Сплита и Скадар са околином.[5]

С обзиром на то да је Аустроугарска балканско ратиште посматрала као јединствено, с намјером да прво војно сломи Србију, такве околности су наметале блиску сарадњу Србије и Црне Горе. На томе

---

[1] Димитрије – Димо Вујовић, „О контраверзама у схватањима уједињења Црне Горе и Србије", *Историјски записи* LX, бр. 1 (1987), 133–134.

[2] Милорад Екмечић, *Стварање Југославије 1790–1918, књига два* (Београд: Просвета, 1989) 693–694.

[3] Новица Ракочевић, „Опредјељење Црногораца за уједињење у току рата 1914–1918", *Историјски записи* LXI, бр. 3–4 (1988), 130.

[4] Новица Ракочевић, *Црна Гора у Првом свијетском рату 1914– 918,* (Подгорица: Унирекс, 1997) 45–46.

[5] Ракочевић, *Црна Гора у Првом свијетском рату 1914–1918*, 54–56.

је инсистирала и Русија, па је војвода Радомир Путник у августу 1914. године израдио „Заједнички план дејства српске и црногорске војске у рату против Аустро–Угарске“. Овим планом је главнина црногорске војске стављена уз бок српских армија, супротно првобитном распореду који је имао за циљ остварење освајачких намјера краља Николе. Такође је формиран штаб црногорске врховне команде, гдје су главну улогу имали српски официри. Свим овим мјерама Црна Гора је прилагођавана савезничким ратним плановима.[6]

Краљ Никола је изазивао сумњу код савезника о контактима са Аустроугарском за вријеме трајања рата. Те сумње су нарочито појачаване како се приближавала капитулација црногорске војске.[7] У црногорској војсци и народу за вријеме рата, додатно се раширила идеја о српском уједињењу, посебно код ђака, студената и млађих нараштаја који су ширили пропаганду о неопходности уједињења и потреби збацивања са власти краља Николе и династије Петровић. Све ове околности су појачавале неповјерење краља Николе према Србији и повећавале његову забринутост за опстанак династије Петровић на владарском трону Црне Горе.[8]

Он је ипак настојао да, и поред многих околности које му нијесу ишле наруку, повлачи самосталне политичке потезе у циљу учвршћивања сопствене власти. Испитивао је могућности усклађивања са војним операцијама Италије у току рата, послао је дивизијара Митра Мартиновића код руске Врховне команде, јуна 1915. године је заузео скадарску област док су његови синови све отвореније водили германофилску политику. Краљ Никола и његови блиски сарадници су се све отвореније плашили уједињења и били су убијеђени да ће „Срби насилно извршити уједињење“.[9]

И поред тога што је црногорска војска у пресудним моментима рата показала висок ниво храбрости и дораслости искушењима, државни врх на почетку 1916. године није био на висини задатка. Разлог је лежао у чињеници да се он налазио у раскораку са преовлађујућим расположењима у Црној Гори у погледу уједињења. Уочи капитулације Црне Горе и Црногорска народна скупштина је тражила да се до краја слиједи Србија. Краљ Никола је одбио да потпише наредбу коју му је поднио сердар Јанко Вукотић 18. јануара, а којом је било предвиђено да се

---

[6] Ракочевић, *Црна Гора у Првом свјетском рату 1914–1918*, 58–59.

[7] Ракочевић, *Црна Гора у Првом свјетском рату 1914–1918*, 78.

[8] Новица Ракочевић, *Политички односи Црне Горе и Србије 1903–1918,* (Титоград: Историјски институт СР Црне Горе, 1981), 250–251.

[9] Андреј Митровић, *Србија у Првом светском рату* (Београд: Српска књижевна задруга, 1984), 238–239.

војска повуче у Албанију. Он је желио да пред савезницима сам утиче на будућу судбину Црне Горе, па је са предсједником владе отишао у емиграцију. Због његових оваквих потеза, капитулација црногорске војске је била неминовност, па је до њеног распуштања дошло 20. јануара 1916. године.[10]

Однос црногорске емигрантске владе према одласку Црногораца на Солунски фронт на примјеру групе добровољаца из САД

Краљ Никола и његове владе у емиграцији схватили су, да би им приликом евентуалног повратка на власт у Црну Гору много олакшало ако би се у емиграцији формирала црногорска војска, па макар и у симболичном обиму. Зато су предано радили да се једна таква јединица створи. Активности краља и владе у овом правцу, задавали су велику бригу српској влади и свим противницима политике краља Николе.[11] Ови његови планови наишли су и на одбојност код савезника. Италија и Русија, у које је највише полагао наде, одбијале су све његове предлоге и тиме га лишавале једног значајног оруђа у одбрани независности Црне Горе, такође, његова политика противна политици српске владе, није била у складу са интересима Француске. Сами покушаји на формирању црногорске војске у емиграцији били су више формални, него суштински с обзиром на то да је краљ Никола могао окупити веома мали број црногорских емиграната под својом заставом.[12]

Већ у вријеме капитулације црногорске војске, српска Врховна команда и влада су доносиле одлуке о њеном укључивању у српске дивизије. Регент Александар је наредио команди прве армије у Љешу да избјегле црногорске војнике стави под своју команду. Слична наређења издавао је и начелник српске Врховне команде, војвода Петар Бојовић, као и Никола Пашић. Црногорским војницима били су додјељивани исти услови и надлежности као и српским војницима и официрима. Они који нијесу прихватали овакве услове, сматрани су избјеглицама без икаквих права.[13]

Због супротстављања српским ратним циљевима у току Првог свјетског рата, од стране краља Николе и његових емигрантских влада, црногорски добровољци и добровољци из српских крајева у Аустроу-

[10] Митровић, *Србија у Првом светском рату,* 268–269.

[11] Димитрије – Димо Вујовић, *Уједињење Црне Горе и Србије* (Титоград: Историјски институт НР Црне Горе, 1962), 180.

[12] Драгољуб Р. Живоиновић, *Невољни савезници 1914–1918,* (Београд: Службени лист, 2000) 242–243.

[13] Живоиновић, *Невољни савезници 1914–1918*, 231.

гарској (код појединих од њих је долазила до изражаја везаност за Цетиње као најближи ослободилачки центар) који су из Америке долазили да се боре против централних сила, били су увучени у ове српско-црногорске сукобе. Поједина незадовољства добровољаца третманом у српској војсци и односом према њима од стране српских официра, покушали су да искористе агенти краља Николе да стварају јединице са црногорским обиљежјима.[14]

Због сиромаштва, до балканских ратова, велики број Црногораца је отишао да ради у Америку. Према процјенама српске владе, 1912. године у Америци се налазило око 21 000 Црногораца. У овој процјени су узете у обзир обје Америке, а 1915. године је у Јужној Америци било 3 000 Црногораца, чиме стичемо јаснију слику о њиховом броју у САД и Канади. Процјењује се да је од 1890. до 1912. године океан прешло и до једне петине Црногораца који су припадали првом позиву активне војске. Почетком Првог балканског рата, ови људи су се нашли у ситуацији да нијесу имали средстава да се врате у Црну Гору и одазову се војној обавези, па су молили црногорске власти да им обезбиједе средства за повратак. Како надлежни нијесу имали новца да им изађу у сусрет, краљ Никола им је поручио да их ослобађа војне обавезе, ако сами не могу доћи. Иста ситуација је била и у Првом свјетском рату, па су се из тог разлога Црногорци који су се ипак одазвали војној обавези сматрали у неку руку добровољцима.[15]

Одмах по избијању рата почео је добровољачки покрет међу нашим исељеницима и он се јавио као свесрпски, а не као уско црногорски. Масовнији долазак добровољаца десио се доласком црногорске мисије у САД на челу са Јовом Матановићем, јуна 1915. године. Он је имао задатак да прикупља добровољце за црногорску војску и да ради за црногорске политичке интересе. У свом раду се повезивао са хрватским политичким круговима. Његов рад је ометан од присталица безусловног уједињења из Црне Горе, Тодора Божовића и Јована Ћоновића. Његова мисија престала је са радом капитулацијом црногорске војске.[16] Емигрантска влада Андрије Радовића, обновила је ову активност већ од јуна 1916. године преко црногорског конзула у Канади и црногорског конзула у Вашингтону. Црногорски добровољци су позивани на Солунски фронт. Ову активност Андрија Радовић је наставио као предсједник Црногорског од-

[14] Богумил Храбак, *Борба између црногорског двора и српске владе око образовања црногорске војске и око добровољаца 1916–1918. године* (Београд: Институт друштвених наука, 1964) 69–70.

[15] Храбак, *Борба између црногорског двора и српске владе око образовања црногорске војске и око добровољаца 1916–1918. године,* 74–75.

[16] Храбак, *Борба између црногорског двора и српске владе око образовања црногорске војске и око добровољаца 1916–1918. године,* 75–76.

бора за народно уједињење уз помоћ српске владе. Због ових активности, црногорска влада је фебруара 1917. године тражила од Француске да се спријечи одлазак Црногораца из Америке у српску војску. Ова иницијатива је у почетку уродила плодом, па је француско Министарство спољних послова замолило српско посланство у Паризу да не узимају држављане Црне Горе у српску војску без претходног одобрења краља Николе.[17]

Међу многим групама црногорских добровољаца, који су преко Француске покушали да се домогну Солунског фронта, а били су у овоме ометани од стране агената краља Николе, били су потписници једног обраћања уредништву листа „Уједињење“ (гласило Црногорског одбора за народно уједињење) од 10. јула 1917. године. Ово обраћање су потписали: Никола Н. Ракочевић из Колашина, Мишур Перов Калуђеровић из Даниловграда, Радосав Рађеновић из Жупе никшићке, Мићко Ј. Милићевић из Жупе никшићке, Драгиша Јовановић из Бјелопавлића, Лазар Павићевић из Лутова, Радован Лаковић из Куча, Јово Јовановић из Дробњака, Никола Капетановић из Бањана, Милош Николић из Жупе, Милован Јовановић из Брда, Јован Брајовић из Брда, Крсто Ђуровић из Брда, Крсто Мићовић из Бањана, Крсто Сарић из Бањана, Крсто Елезовић из Бањана, Мијајло Бацковић из Пјешиваца, Милош Бацковић из Пјешиваца, Илија Пејовић из Рудина, Митар Росандић из Пјешиваца, Јанко Росандић из Пјешиваца, Спасоје Манојловић из Голије, Симо Божовић из Цеклина и Јаков Сарић из Бањана.[18]

Они, прије свега, поздрављају уредништво листа, наглашавајући да су од првог његовог излажења упознати са садржајем и идејама које је лист пропагирао. Одушевљавају се чињеницом да је црногорска интелигенција, која је окупљена око овог листа и Црногорског одбора за народно уједињење, остала, како кажу, досљедна народној завјетној мисли, а која подразумијева уједињење цијелога српства. Поручују да нијесу вјешти политичким надмудривањима, али да су спремни да са пушком у руци дају допринос остварењу народних хтјења, као и да остали слободни црногорски радници који се налазе у Америци имају исти поглед по питању свесрпског уједињења. Наглашавају да других циљева немају, осим да „стопу у стопу шљедујемо нашим ђедовима и прађедовима, који су се вјековима борили и крв лили за ослобођење и уједињење, а са тим да се одужимо сјенима славних јунака, палим у многобројним ратовима за уједињење“.[19]

---

[17] Храбак, *Борба између црногорског двора и српске владе око образовања црногорске војске и око добровољаца 1916–1918. године,* 158–160.

[18] „Уредништву листа Уједињење“, *Уједињење – L'Union: часопис за политику, просвету и привреду*. Женева, год. 1, бр. 8, 19. јул/ 1. август, 1917, стр. 3.

[19] „Уредништву листа Уједињење“, *Уједињење – L'Union: часопис за политику, просвету и привреду*. Женева, год. 1, бр. 8, 19. јул/1. август, 1917, стр. 3.

Осим поздрава и прокламовања циљева због којих су кренули да се као добровољци прикључе ,,општој српској војсци“, њихово обраћање је имало за циљ да укаже на препреке које стоје на путу њиховим сународницима који би кренули с истим циљем из Америке. Наглашавају да су у Марсеј стигли у фебруару и да је било планирано да само послије неколико дана стигну на фронт. Међутим, по приспијећу у Марсеј, одмах су се нашли на удару пропаганде од стране агената краља Николе. Њега и његову владу су доживљавали као ,,жалосне управљаче“, који су ,,предали нашу браћу, очеве и синове у руке нашем вјековном непријатељу – Шваби“. Агенти краља Николе су имали намјеру да их убиједе да не иду на Солунски фронт, већ да их искористе за своје планове око формирања црногорске војске. Ова група црногорских добровољаца остала је постојана у својим ставовима и поред свих наговора поменутих агената, као и покушаја подмићивања за интересе краља Николе.[20]

Интерес краљ Николе и његових сарадника видјели су у покушају њиховог одвраћања ,,од правог српског пута“, па поручују и осталим добровољцима да на том путу истрају да не би били оруђе у његовим рукама јер се он тог пута одрекао. Такође, упозоравају да је крајњи циљ краљев и његове владе ,,да са нашом крвљу оперу блато са њиховог издајничког лица“ и да у Црној Гори поново успоставе предратни ,,тирјански режим“. Када нијесу успјели да их врбују за интересе црногорског двора, агенти су успјели да им разним ,,интригама и сплеткама“ одложе пут на фронт пуних пет мјесеци.[21]

Осим указивања на све препреке на које би могли наићи и други Црногорци који крену њиховим путем, охрабрују их и позивају да без одлагања и колебања, узму учешћа у рату с циљем ,,да ми Црногорци уђемо побједоносно у своју домовину и раскинемо гвоздене ланце који стежу прса нашијех храбријех јунака“. За овакво стање у којем се налази Црна Гора оптужују освајача, Аустроугарску, али још једном апострофирају да већу одговорност сноси, како кажу ,,наш домаћи и највиши непријатељ, главни управљач са неколико својиех пријатеља“. На крају, своје обраћање, завршавају охрабрујућим поздравима, жељама и надањем да ће доћи до ослобођења и уједињења цијелог српства, с посебним поздравима за сваког оног ко буде макар и најмање допринио остварењу ових народних тежњи.[22]

[20] „Уредништву листа Уједињење“, *Уједињење – L'Union: часопис за политику, просвету и привреду*. Женева, год. 1, бр. 8, 19. јул/1. август, 1917, стр. 3.

[21] „Уредништву листа Уједињење“, *Уједињење – L'Union: часопис за политику, просвету и привреду*. Женева, год. 1, бр. 8, 19. јул/1. август, 1917, стр. 3.

[22] „Уредништву листа Уједињење“, *Уједињење – L'Union: часопис за политику, просвету и привреду*. Женева, год. 1, бр. 8, 19. јул/1. август, 1917, стр. 3.

Закључак

Први свјетски рат је представљао завршну фазу на путу ка коначном ослобођењу и уједињењу српског народа. Владајући кругови у Краљевини Србији су рјешење овог давно прокламованог циља видјели у стварању државе која ће окупити Србе, Хрвате и Словенце и то су поставили као ратни циљ. Црна Гора је посматрана као унутрашње, српско питање. Владајући кругови у Црној Гори, окупљени око краља Николе и династије Петровић Његош нашли су се у раскораку између свенародног и доминантног ујединитељског покрета за безусловно уједињење, и жеља краља Николе да у неком конфедералном облику, са Црном Гором проширеном на околне територије, очува позиције династије Петровић. Тежња Црногораца ка ослобођењу и уједињењу српског народа имала је своје дубоке историјске коријене, па је ова политика краља Николе, која се није уклапала у опште српске интересе, изазвала политичке подјеле и сукобе у Црној Гори и код Црногораца у емиграцији.

Иако је, под притиском савезника, Црна Гора прилагођавала ратне операције савезничким интересима, краљ Никола је све вријеме рата покушавао да вуче своје засебне политичке потезе. Оваква његова политика довела је до капитулације црногорске војске и сумњичења од стране савезничких дипломата, да одржава тајне контакте са Аустроугарском. Са таквим угледом отишао је са својим предсједником владе у емиграцију и из Француске наставио да се бори за обнову Црне Горе и власти своје династије у њој. Један од приоритетних задатака у емиграцији била му је обнова црногорске војске, као ослонца за будући повратак у Црну Гору. На путу остварењу његових замисли стајали су савезнички интереси у оквиру којих су се уклапали планови владајућих кругова у Србији по питању будућности Црне Горе. Још већу препреку имао је код Црногораца, који су, било као војници, ђаци, интелектуалци, припадници комитског покрета, доминантно били опредијељени за безусловно уједињење са својим сународницима из Србије и осталих неослобођених крајева, у којима је доминантно живио српски народ.

Да је тако, потврђује и овај примјер обраћања црногорских добровољаца из САД, који су се почетком 1917. године упутили на Солунски фронт. Због тешких економских прилика, а и апсолутистичке владавине краља Николе, која је гушила сваки напредни покрет који је ишао ка демократизацији прилика у Црној Гори, једна петина црногорских војника првог позива налазила се на раду у Америци. Међутим, код већине њих је постојало изражено патриотско расположење, што је саопштено у обраћању једне од многих група црногорских добровољаца.

Из овог значајног свједочанства о приликама, у којима су се нашли црногорски добровољци који су долазили из САД на Солунски фронт, могу се донијети занимљиви закључци, који углавном потврђују преовлађујуће мишљење у науци, о односу ширих друштвених слојева према кључним изазовима, пред којима се налазила Црна Гора у Првом свјетском рату. Они су са одушевљењем поздрављали рад црногорске интелигенције окупљене око листа „Уједињење“, јер се он поклапао са њиховим жељама око српског уједињења, иако наглашавају да нијесу политичари и да само са пушком у руци могу допринијети тој општој ствари, која је, између осталог, била један од разлога њиховог доласка. Све ово говори да је свијест о борби за српско ослобођење и уједињење била дубоко укоријењена у Црној Гори и да је била један од основних покретачких мотива, у историји нововјековне Црне Горе. Треба истаћи занимљиву чињеницу да су потписници овог обраћања долазили из крајева који су били под фактичком контролом власти са Цетиња и прије Берлинског конгреса.

Контакти са агентима краља Николе мотивисали су их да изразе своје ставове о његовим намјерама, у погледу будућности Црне Горе. И они су јасно прозрели да је намјера црногорске политичке емиграције, око краља Николе, да васпоставе његову власт послије ослобођења Црне Горе. За то им је била потребна и црногорска војска у емиграцији, па су им црногорски добровољци могли послужити за њихове намјере. За остварење тих циљева служили су се и подмићивањем и спречавањем на све начине да се добровољци не нађу на Солунском фронту, гдје се иначе била кључна битка за ослобођење Србије и Црне Горе. Овакве њихове радње нијесу имале успјеха код ове групе, јер су они јасно нагласили да желе да остану досљедни завјетној жељи њихових предака, а не да послуже интересима краља Николе, за кога су држали да је главни кривац због стања у којем се налазила Црна Гора.

На крају, ово је била једна порука, преко листа „Уједињење“, свим црногорским емигрантима и добровољцима, о томе, какве их препреке чекају на путу за Солунски фронт и у борби за идеју уједињења, за коју тврде да је била доминантно расположење црногорских радника у Америци.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Штампа:

„Уредништву листа Уједињење“. *Уједињење − L'Union: часопис за политику, просвету и привреду*, Женева, год. 1, бр. 8, 19. јул/1. август, 1917.

Литература:

Вујовић, Димитрије – Димо. *Уједињење Црне Горе и Србије.* Титоград: Историјски институт НР Црне Горе, 1962.

Вујовић, Димитрије – Димо. „О контраверзама у схватањима уједињења Црне Горе и Србије“. *Историјски записи* LX, бр. 1 (1987).

Екмечић, Милорад. *Стварање Југославије 1790–1918, књига два.* Београд: Просвета, 1989.

Живоиновић, Драгољуб. *Невољни савезници 1914–1918.* Београд: Службени лист, 2000.

Митровић, Андреј. *Србија у Првом светском рату.* Београд: Српска књижевна задруга, 1984.

Ракочевић, Новица. „Опредјељење Црногораца за уједињење у току рата 1914–1918“. *Историјски записи* LXI, бр. 3–4 (1988).

Ракочевић, Новица. *Црна Гора у Првом свјетском рату 1914–1918.* Подгорица: Унирекс, 1997.

Ракочевић, Новица. *Политички односи Црне Горе и Србије 1903–1918.* Титоград: Историјски институт СР Црне Горе, 1981.

Храбак, Богумил. *Борба између црногорског двора и српске владе око образовања црногорске војске и око добровољаца 1916–1918. године.* Београд: Институт друштвених наука, 1964.

Ivan RADULOVIC

AN EXAMPLE OF MONTENEGRIN POLITICAL STRUGGLES DURING WORLD WAR I

Summary

The paper examines the political struggles in Montenegro during World War I, focusing on the conflict between the aspirations for unification with Serbia and King Nikola's efforts to preserve the independence and position of the Petrović dynasty. While the majority of the population, including the army, intelligentsia, and emigrants, supported unconditional Serbian unification, King Nikola pursued an independent policy, aiming to secure territorial compensations and protect dynastic interests. Special attention is given to the activities of Montenegrin emigrants and vol-

unteers from the United States who resisted King Nikola's manipulations and advocated for Serbian unification. The paper analyzes Montenegro's relations with its allies, the impact of wartime developments on socio-political circumstances, and the role of these processes in the eventual formation of the Yugoslav state.